

DREPT INTERNAȚIONAL

CZU: 341.6:341.231.14

PROVOCAREA ORGANIZATĂ ÎN CONTEXTUL JURISPRUDENȚEI CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

Diana SCOBIOALĂ,
doctor habilitat în drept,
conferențiar universitar

Mihai POALELUNGI,
Universitatea din Heidelberg

SUMAR

În prezentul demers științific autorii au efectuat o analiză a conceptului provocării organizate în lumina jurisprudenței degajate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, reliefând esența acesteia, particularitățile, principiile generale de organizare și desfășurare a operațiunilor speciale ale agenților statului, precum și garanțiile procesuale inerente dreptului la un proces echitabil în contextul respectiv. Au fost scoase în vizor principalele cauze în care forul contenciosului european s-a pronunțat asupra provocării organizate de către forțele polițienești, un loc separat revenind jurisprudenței dezvoltate versus Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: *provocare, agent al statului, agent sub acoperire, operațiune a poliției, criminalitate, jurisprudență, Curtea Europeană a Drepturilor Omului.*

Tematica provocării organizate la săvârșirea unei infracțiuni din partea agenților statului (agenților provocatori) sau celor asimilați acestora este una relativ nouă în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg.

Magistrații internaționali, de regulă, o analizează în contextul garanțiilor recunoscute unui proces echitabil pe terenul art. 6 § 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO).

Domeniul în cauză a apărut în vizorul Înaltei Curți ca

THE ENTRAPMENT IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS' CASE-LAW

SUMMARY

In the present scientific paper, the authors carried out an analysis of the concept of the organized entrapment in the light of the case law developed by the European Court of Human Rights, highlighting its essence, particularities, general principles of organizing and carrying out the special operations of state agents and procedural guarantees inherent in the right to a fair trial in that context. There were analysed main cases in which the European forum ruled on the entrapment organized by the police forces, and a separate place was offered to the case law versus Moldova.

Key-words: *entrapment, state agent, undercover agent, police operation, crime, case law, European Court of Human Rights.*

răspuns la activitățile specifice ale agenților statului de urmărire penală în cazurile de criminalitate organizată și de corupție, îndeosebi implicând funcționari publici. Deși buna administrare a justiției nu interzice posibilitatea aplicării de către instituțiile vizate a măsurilor speciale de investigație, inclusiv prin recurgerea la operațiuni sub acoperire sau cu implicarea informatorilor anonimi, asemenea acțiuni urmează să fie puse în balanță cu un sistem de garanții suficiente împotriva abuzurilor.

Conceptul provocării organizate se referă la situația în care agenții statului se implică dincolo de rolul pasiv al oficialilor responsabili de investigarea anumitor fapte penale, ei înșiși în mod activ incitând sau instigând indivizii să comită infracțiuni care nu ar fi fost săvârșite fără influența respectivă.

De altfel, instituțiile statului trebuie să demonstreze un grad serios de responsabilitate în organizarea și desfășurarea operațiunilor speciale, pentru a nu deraia spre ilegalitate și a nu pune în pericol dreptul fundamental al individului la un proces echitabil, prin provocarea acestuia la comiterea unei infracțiuni. Interzicerea provocării se extinde și la recurgerea la tehnicile de operare care implică aranjarea mai multor tranzacții ilicite cu persoana bănuită de comiterea infracțiunilor.

Astfel, acțiunile agenților provocatori sunt chemate

să investigheze activitatea criminală în curs de desfășurare într-un mod esențial pasiv și să nu exercite o influență de natură să incite comiterea unei infracțiuni. Prin urmare, infiltrarea și participarea unui agent sub acoperire nu trebuie să extindă rolul poliției dincolo de cel al agenților sub acoperire spre deosebire de cel al agenților provocatori [8].

Deși într-o perioadă relativ scurtă de timp, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului s-a dezvoltat în ceea ce privește implicațiile provocării organizate, existând mai multe cauze în care autoritățile naționale au admis încălcări ale garanțiilor fundamentale ale unui proces echitabil în cadrul operațiunilor polițienești desfășurate, deoarece au avut un rol pe departe pasiv în respectivele operațiuni.

Din această perspectivă, cea mai relevantă speță asupra căreia s-a pronunțat Marea Cameră a Curții este **Ramanauskas c. Lituaniei** (2008) [4], circumstanțele căreia sunt particulare. Reclamantul, la momentul evenimentelor, avea funcția de procuror. O persoană pe care nu o cunoștea de dinainte, despre care ulterior s-a aflat că era ofițer într-un serviciu al poliției specializat în combaterea corupției, l-a contactat prin intermediul unei cunoștințe din sfera relațiilor sale personale. Persoana respectivă i-a cerut să obțină achitarea unei terțe persoane și i-a oferit în acest scop suma de 3.000 de dolari americani. Reclamantul a susținut că inițial a refuzat propunerea, dar a acceptat-o după ce interlocutorul său i-a făcut aceeași ofertă de mai multe ori. Ofițerul și-a informat angajatorul, iar în noiembrie 1999, Adjunctul Procurorului General l-a autorizat să simuleze acte de corupție.

La scurt timp, reclamantul a primit mita promisă. În august 2000, acesta a fost condamnat la o pedeapsă privativă de libertate pentru luare de mită în sumă de 2.500 dolari. Această decizie a fost confirmată în apel. Curtea Supremă a respins recursul introdus de reclamant, motivând că nu exista nicio probă care să demonstreze că negocierile inițiale au avut loc la ordinul serviciilor de poliție, că autoritățile au fost informate despre operațiune abia după ce reclamantul a acceptat luarea de mită și că, autorizându-l pe ofițerul implicat în operațiune să-și continue activitățile, autoritățile s-au limitat la a se asocia la săvârșirea unei infracțiuni care era în curs de desfășurare. În opinia instanței naționale, problema provocării la săvârșirea unei infracțiuni nu a avut efect asupra încadrării juridice a comportamentului reclamantului.

După cum am menționat, Curtea a examinat circumstanțele invocate pe terenul art. 6 § 1 din CEDO, analizând în ce măsură procedura internă a garantat suficient și adecvat drepturile apărării, ținându-se cont de respectarea principiilor contradictorialității și a egalității armelor, urmare a provocării organizate.

Astfel, judecătorii europeni au estimat că, atunci când un acuzat pledează că a fost provocat să comită o infracțiune, jurisdicțiile naționale penale trebuie să examineze prudent dosarul, deoarece procesul echitabil în sensul art. 6 § 1 din CEDO reclamă respingerea tuturor probelor obținute prin intermediul provocării polițienești, cu

atât mai mult dacă operațiunea s-a desfășurat în absența unui cadru legal și a garanțiilor legale suficiente. Prin urmare, Curtea a concluzionat că autoritățile naționale nu pot fi exonerate de răspundere pentru acțiunile ofițerilor de poliție, limitându-se la invocarea faptului că aceștia, deși îndeplineau acte specifice activității polițienești, ar fi acționat „în particular”. Răspunderea autorităților trebuie asumată cu atât mai mult cu cât faza inițială a operațiunii s-a desfășurat în afara unui cadru legal și în absența unei autorizări judecătorești. În plus, autorizându-l pe polițistul respectiv să simuleze acte de corupție și scutindu-l pe acesta de orice răspundere penală, autoritățile au conferit *ex post factum* un caracter legitim fazei preliminare și au profitat de rezultatele acesteia. De asemenea, nu s-a oferit nicio explicație satisfăcătoare cu privire la rațiunile și eventualele motive personale pentru care polițistul l-ar fi abordat din proprie inițiativă pe reclamant, fără să-i informeze pe superiori; nu s-au oferit nici motive pentru care acesta nu a fost urmărit penal pentru actele săvârșite în cadrul fazei preliminare.

În această privință, Guvernul s-a limitat să facă referire la faptul că toate documentele relevante au fost distruse. În opinia Curții, de aici rezultă că autoritățile lituaniene își asumă răspunderea pentru acțiunile polițistului și persoanei cunoscute de reclamant, care au precedat autorizarea înscenării luării de mită și orice altă soluție ar lăsa loc de abuzuri și arbitrarium, permițând eludarea principiilor aplicabile. Activitățile polițistului implicat și ale persoanei cunoscute de reclamant au depășit limita a ceea ce constituie simpla observare pasivă a unei activități infracționale existente: nu există nicio dovadă că reclamantul a comis infracțiuni anterior, în special infracțiuni ce țin de domeniul corupției, toate întrevederile dintre reclamant și polițistul implicat au avut loc la inițiativa acestuia din urmă, iar reclamantul, în ochii Curții Europene, pare să fi fost supus unor insistențe vădite din partea celor doi interlocutori ai săi pentru a se implica într-o activitate infracțională, deși nu exista niciun element obiectiv care să indice intenția sa de a se implica în așa ceva.

Or, reclamantul a susținut pe toată durata procedurii că a fost provocat să comită infracțiunea. În consecință, Curtea a constatat că **autoritățile și instanțele interne ar fi trebuit, cel puțin, să examineze în detaliu dacă organele de urmărire penală au provocat sau nu la săvârșirea unei fapte penale. În acest scop, acestea ar fi trebuit să verifice în special motivele pentru care operațiunea a fost organizată, amploarea participării poliției la infracțiune, precum și natura instigării sau a presiunilor exercitate asupra reclamantului.** Pentru Curte, acest lucru era cu atât mai important cu cât persoana cunoscută de reclamant, care i l-a prezentat pe polițist și care pare să fi jucat un rol semnificativ în succesiunea evenimentelor, care au condus la darea și luarea de mită, nu a fost citată niciodată să depună mărturie în dosarul cauzei, deoarece nu a fost găsită. Pentru fiecare dintre aceste aspecte, Curtea consideră, pe bună dreptate, că ar fi trebuit ascultate argumentele apărării reclamantului.

S-a specificat că autoritățile interne au negat însă orice provocare din partea poliției și nu au luat nicio măsură, la nivelul instanțelor judecătorești, pentru a cerceta serios afirmațiile reclamantului în acest sens. Mai precis, autoritățile nu au făcut nicio încercare pentru a clarifica rolul jucat de protagoniștii din acest caz, deși condamnarea reclamantului s-a bazat pe probe strânse în urma provocării din partea polițistului, pe care reclamantul a denunțat-o.

Curtea a mai reținut că instanța supremă a considerat că, odată stabilită vinovăția reclamantului, o eventuală influență externă asupra hotărârii acestuia de a săvârși infracțiunea și-a pierdut orice relevanță. Mărturisirea unei infracțiuni săvârșite la provocarea cuiva nu face să dispară nici provocarea și nici efectele acesteia. **Acțiunile polițistului implicat și ale persoanei cunoscute de reclamant au avut ca efect provocarea reclamantului la săvârșirea infracțiunii pentru care a fost condamnat și nu există nicio dovadă că, fără intervenția acestora, infracțiunea ar fi fost săvârșită.**

În final, Marea Cameră a Curții, în unanimitate, a conchis că, ținând seama de această intervenție și de folosirea ei în procedura penală în litigiu, procesul reclamantului nu a avut un caracter echitabil, acordându-i suma de 30.000 euro cu titlu de daune materiale și morale.

În speța respectivă, magistrații europeni au reiterat principiile degajate într-o altă speță exminată de Curte, **Teixeira de Castro c. Portugaliei** (1998) [6], care a relevat circumstanțe similare. În fapt, reclamantului, în cadrul unei operațiuni polițienești de luptă cu traficul de droguri, doi polițiști deghizați, prin intermediul unui tert, i-au propus să facă rost de heroină, el acceptând prin implicarea și altor persoane. În urma reținerii și fiind învinuit de trafic de droguri, reclamantul a pretins că a fost victima provocării din partea ofițerilor de poliție, care au avut roluri de agenți provocatori.

Instanțele naționale au respins argumentele reclamantului în apărarea sa, specificând că folosirea unui agent „sub acoperire” sau chiar a unui „agent provocator” nu părea să fie interzisă de legislația internă, cu condiția ca sacrificiul libertății individuale a acuzatului să fie justificat de valorile care erau susținute. Iar la caz, având în vedere faptul că reclamantul a fost inițial abordat de terță persoană, comportamentul ofițerilor de poliție nu a fost decisiv în speță pentru comiterea infracțiunii. Instanțele interne și-au bazat concluzia privind vinovăția reclamantului pe mărturiile acestuia și depozițiile martorilor, inclusiv ai celor doi polițiști care au dezvoltat operațiunea antidrog.

În fața forului de la Strasbourg, reclamantul s-a plâns că nu a beneficiat de un proces echitabil prin faptul că a fost provocat de ofițeri de poliție pentru a comite o infracțiune pentru care a fost mai târziu condamnat, contrar art. 6 § 1 din CEDO.

Stabilind soluția, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reiterat principiile generale aplicabile cauzei și a notat faptul că admisibilitatea probelor este în primul rând o problemă de reglementare din partea dreptului național și, ca regulă generală, ține de competența in-

stanțelor naționale să evalueze dovezile în fața lor. Sarcina Curții în temeiul Convenției nu este să se pronunțe asupra faptului dacă declarațiile martorilor au fost admise în mod corespunzător ca probă, ci mai degrabă să se stabilească dacă procedura în ansamblu, inclusiv modul în care au fost administrate dovezile, a fost corectă.

În opinia Curții, Convenția nu se opune ca, în faza de investigare a procedurilor penale și în cazul în care natura infracțiunii o justifică, să se invoce surse precum informatorii anonimi, deși utilizarea ulterioară a declarațiilor lor de către instanța de judecată pentru a constata o condamnare este o chestiune diferită.

Potrivit raționamentului jurisdicțional, utilizarea agenților sub acoperire trebuie să fie limitată și să se instituie măsuri de protecție chiar și în cazurile privind combaterea traficului de droguri. Deși creșterea criminalității organizate impune, fără îndoială, adoptarea unor măsuri adecvate, dreptul la o administrare corectă a justiției are totuși un loc atât de important încât nu poate fi sacrificat de dragul unei oportunități. Cerințele generale ale corectitudinii prevăzute la art. 6 se aplică procedurilor privind toate tipurile de infracțiuni, de la cele mai simple la cele mai complexe. **Iar interesul public nu poate justifica utilizarea probelor obținute ca urmare a provocării din partea poliției.**

În speță, Curtea a observat că rolul ofițerilor de poliție a fost limitat la a acționa ca un agent sub acoperire și este necesar să se stabilească dacă activitățile celor doi polițiști depășesc sau nu activitatea unor asemenea agenți.

Guvernul nu a susținut că intervenția ofițerilor a avut loc în cadrul unei operațiuni de combatere a traficului de droguri comandate și supravegheate de un judecător. De asemenea, nu se pare că autoritățile competente au avut motive întemeiate să bănuiască că Teixeira de Castro era un traficant de droguri; dimpotrivă, nu avea un cazier judiciar și nici o anchetă preliminară cu privire la el nu fusese deschisă. Într-adevăr, el nu a fost cunoscut ofițerilor de poliție, care au venit doar în contact cu el prin intermediul unor terțe persoane. În plus, substanțele narcotice nu se aflau la domiciliul solicitantului; el le-a obținut de la o terță parte, care le avea, la rândul său, de la o altă persoană.

De asemenea, hotărârile judecătorești nu indică faptul că, la momentul arestării sale, reclamantul a avut mai multe droguri în posesia sa decât cantitatea pe care polițiștii o solicitaseră, și că a depășit ceea ce fusese provocat să facă de către poliție. Nu există dovezi care să susțină argumentul Guvernului potrivit căruia reclamantul a fost predispus să comită infracțiuni.

Din aceste circumstanțe, Curtea a rezultat că acești doi ofițeri de poliție nu s-au limitat la investigarea activității criminale a reclamantului într-o manieră esențială pasivă, ci au exercitat o influență care să incite la comiterea infracțiunii. Mai mult, s-a subliniat că, în deciziile lor, tribunalele naționale au afirmat că reclamantul a fost condamnat în principal pe baza declarațiilor celor doi ofițeri de poliție.

În lumina tuturor acestor considerații, Curtea de la Strasbourg a concluzionat, cu opt voturi *pro* la unul *contra*, că acțiunile celor doi ofițeri de poliție – au depășit

pe cele ale agenților sub acoperire pentru că au provocat infracțiunea și nu există nimic care să sugereze că, fără intervenția lor, aceasta ar fi fost săvârșită. Această intervenție și utilizarea ei în cadrul procedurii penale în speță a însemnat că, chiar de la început, reclamantul a fost definitiv lipsit de un proces echitabil, contrar art. 6 § 1 al Convenției europene a drepturilor omului.

Aceeași consecvență jurisprudențială Curtea a urmat-o și în speța *Sandu c. Republicii Moldova* (2014) [5]. La momentul evenimentelor reclamantul era șeful unei clinici veterinare de stat. Potrivit versiunii oficiale, la 25 septembrie 2006 o persoană (C.) a venit în biroul reclamantului exprimându-și dorința de a vaccina câinele său și de a obține un document necesar pentru a călători peste hotare cu câinele. Reclamantul i-a spus că procedura poate dura de la două până la trei luni, însă ar putea fi accelerată în schimbul a 1000 lei moldovenești și ar putea să elibereze documentul respectiv fără examinarea câinelui, deși cunoștea că acesta nu fusese vaccinat. Imediat după aceea, C. a plecat la Comisariatul de poliție Râșcani, mun. Chișinău și a solicitat ajutor pentru a-l prinde pe reclamant în flagrant în momentul primirii mitei.

Urmare a plângerii lui C., o serie de acțiuni procedurale au fost întreprinse în aceeași dimineață. Mai târziu în aceeași zi, C. a intrat în biroul reclamantului și i-a spus că el are numai 400 lei. Reclamantul a luat banii, a aplicat o ștampilă și a efectuat înscrierile relevante în pașaportul câinelui. Ulterior, colaboratorii de poliție ai Comisariatului de poliție Râșcani, mun. Chișinău au intrat în biroul reclamantului și au depistat în buzunarul acestuia 400 lei. Banii au fost marcați cu scopul de a dovedi fapta de luare de mită.

Reclamantul a fost condamnat de corupere pasivă, instanța de judecată invocând următoarele probe: plângerea inițială a lui C. adresată poliției și declarațiile ulterioare, inclusiv ale colaboratorilor de poliție ai Comisariatului de poliție Râșcani, mun. Chișinău, precum și constatările cercetării la fața locului în cadrul căreia în biroul reclamantului, la 25 septembrie 2006, au fost depistați 400 lei în buzunarul acestuia.

În ceea ce privește alegația reclamantului și a avocatului său precum că întregul eveniment a fost rezultatul organizării unei provocări de către colaboratorii de poliție, instanța națională a constatat următoarele: „Este neîntemeiată afirmația că învinuirea adusă reclamantului este un act de provocare de corupere pasivă, organizat de către organele de poliție, deoarece atât în cadrul urmăririi penale cât și în ședința de judecată C. a declarat sub jurământ că reclamantul a extorcat de la el bani pentru urgentarea vaccinării câinelui. Mai mult ca atât, în momentul reținerii, inculpatul a scos banii extorcați din buzunarul său, ceea ce denotă acțiuni intenționate ale inculpatului și nu act de provocare”.

Sentița instanței de fond a fost contestată, fiind menținută în ordine de apel și de recurs.

În fața Curții Europene a Drepturilor Omului, reclamantul Sandu s-a plâns că a fost provocat să săvârșească infracțiunea de corupere pasivă, or, C. nu a avut un câine și, prin urmare, nu a avut necesitatea de a solicita docu-

mente ce ar fi confirmat vaccinarea unui câine; în plus, C. nu avea bani pentru vaccinare și nici pentru mită, și că banii i-au fost dați de către colaboratorii de poliție. Astfel, C. a acceptat să acționeze ca agent provocator din partea poliției și aceștia i-au dat pașaportul unui câine decedat anterior, care aparținea unei alte persoane. Potrivit Guvernului, reclamantul nu a fost victima unei provocări, deoarece C. nu avea nici o legătură cu colaboratorii de poliție și că el a depus o plângere împotriva reclamantului doar după ce acesta i-a cerut mită. Prin urmare, colaboratorii de poliție au intervenit doar după ce reclamantul a inițiat activitatea sa infracțională și după ce au fost sesizați de către C., care este o persoană privată. C. a confirmat această versiune a evenimentelor în instanța de judecată, iar instanțele judecătorești naționale au admis explicația respectivă. În plus, Guvernul a considerat că au existat garanții procesuale împotriva provocării, întrucât acțiunile colaboratorilor de poliție au fost subiectul unui control judiciar *ex post factum*.

În stabilirea soluției juridice, magistrații internaționali au reiterat aceleași principii generale degajate anterior în jurisprudența Curții, în special cele referitoare la rolul de agent provocator al persoanelor private. Astfel, Curtea Europeană a notat cu trimitere la spețele **Vanyan c. Rusiei** (2005) [7] și *Edwards și Lewis c. Regatului Unit* [1] că problema provocării poate fi pusă chiar și în situațiile în care activitatea respectivă a fost efectuată de către o persoană privată care a acționat ca agent sub acoperire, în timp ce aceasta a fost, de fapt, organizată și condusă de către colaboratorii de poliție. Iar în cazul în care un acuzat susține că a fost provocat la săvârșirea unei infracțiuni, instanțele judecătorești trebuie să examineze minuțios materialele dosarului, deoarece pentru a îndeplini cerința unui proces echitabil în sensul art. 6 § 1 din Convenție, toate probele obținute în rezultatul provocării de către poliție trebuie să fie excluse.

Dacă informația prezentată de către organele de urmărire penală nu permite să se conchidă că reclamantul a fost subiectul unei provocări din partea poliției, Curtea consideră esențial ca în fiecare cauză să se examineze calitatea evaluării de către instanțele naționale a pretensei provocări și să se asigure că acestea au respectat în mod corespunzător drepturile acuzatului la apărare, în special dreptul la o procedură contradictorie și la egalitatea armelor.

În speță, Curtea a analizat, în primul rând, dacă reclamantul putea fi în mod rezonabil considerat ca fiind implicat în activitatea infracțională respectivă până la implicarea poliției. Cu alte cuvinte, dacă reclamantul ar fi săvârșit infracțiunea în lipsa pretensei provocări. În context, Curtea a reiterat că, în cazul în care implicarea poliției se limitează la asistarea unei persoane private la înregistrarea săvârșirii unei acțiuni ilegale de către o altă persoană privată, factorul determinant rămâne a fi comportamentul celor două. Prin urmare, întrucât reclamantul l-a acuzat pe C. de provocare la săvârșirea infracțiunii, Curtea vede necesar de a examina modul în care instanțele judecătorești naționale au apreciat comportamentul lui C. în cauză. La acest aspect, Curtea a notat

că reclamantul a invocat în fața instanțelor judecătorești naționale că C. nu a avut niciodată un câine. Prin urmare, el nu a avut nici un temei de a intra în biroul reclamantului și de a solicita un certificat de vaccinare. Pașaportul animalului care a fost anexat la dosar se referă la un câine de rasă diferită decât cea indicată inițial de către C. în plângerea sa depusă la poliție. Mai mult, potrivit reclamantului, documentul respectiv se referea la un câine care aparținea unei alte persoane și nu lui C., fapt care nici nu a fost disputat de Guvern. În opinia Curții, aceste neconcordanțele ar fi trebuit să determine poliția să aibă îndoieli legitime sau, cel puțin, să conducă la o verificare mai detaliată a veridicității plângerii și a motivelor inerente ei. Dacă C. a furnizat poliției informații false privind existența unui câine și necesitatea de a obține documentele relevante, atunci credibilitatea acestuia ar fi creat suspiciuni, în momentul când acesta a susținut că reclamantul i-ar fi solicitat mită. Potrivit Curții, instanțele judecătorești naționale, la rândul lor, ar fi trebuit să efectueze o analiză minuțioasă a acestor neconcordanțe și a modului în care a reacționat poliția la ele.

Curtea a subliniat că reclamantul a invocat aceste argumente în fața instanțelor judecătorești naționale, acuzând-l pe C. de provocare la corupere pasivă cu ajutorul poliției. În această situație, **„ține de obligația procuraturii de a demonstra faptul că nu a existat o provocare, dacă alegațiile inculpatului nu sunt în totalitate neverosimile. În absența unor asemenea dovezi, este obligația autorităților judiciare să examineze circumstanțele cauzei și să întreprindă acțiunile necesare pentru stabilirea adevărului în vederea determinării dacă a fost sau nu vreo provocare”**. De asemenea, Curtea a notat că nu a existat nici o prezumție că reclamantul a fost anterior implicat în careva activități infracționale. Nu au existat nici dovezi că el era predispus la comiterea infracțiunilor. Argumentul Guvernului că colaboratorii de poliție nu puteau să pornească o urmărire penală împotriva reclamantului până la administrarea probelor că el într-adevăr a săvârșit o infracțiune nu face decât să confirme aceasta.

În concluzie, reieșind din aceste raționamente, Curtea de la Strasbourg a considerat că instanțele judecătorești naționale au omis să aprecieze corespunzător dacă acțiunile lui C., care a acționat din partea poliției, au avut efectul de a-l provoca pe reclamant la săvârșirea infracțiunii pentru care a fost ulterior condamnat sau dacă au existat careva indicii că infracțiunea ar fi fost comisă fără această provocare. În consecință, Curtea a decis în unanimitate că utilizarea probelor administrate prin implicarea activă a lui C. sub conducerea poliției pentru a justifica condamnarea reclamantului l-au privat pe acesta din urmă de un proces echitabil, astfel cum prevede art. 6 din Convenție. Ținând cont de faptul că reclamantul nu a formulat vreo pretenție cu titlu de satisfacție echitabilă, aceasta nu a fost evaluată.

O altă cauză, datând cu același an, care scoate în vizor tematica supusă prezentei analize științifice, este *Pareniuc c. Republicii Moldova* (2014) [3]. În fapt, la momentul evenimentelor, reclamanta activa în calitate de inspector fiscal în cadrul Inspectoratului Fiscal Edineț. La 17 fe-

bruarie 2004, Z., proprietarul unui magazin mic, a depus o plângere penală împotriva reclamantei, declarând că, înregistrând anume deficiențe în datele mașinii de casă ale magazinului său, când aceasta i-a fost adusă la control, ea a constatat o diferență de cifre și i-a comunicat că dânsul riscă o amendă. Potrivit lui Z., reclamanta i-a sugerat că problema poate fi rezolvată dacă el acceptă să-i plătească o sumă de bani pe care ea a scris-o pe o foaie de hârtie. Z. a înțeles că reclamanta cerea mită. În aceeași zi, lucrătorii de poliție au organizat o operațiune sub acoperire. Ei l-au echipat pe Z. cu dispozitive speciale, l-au instruit să se întâlnească cu reclamanta în biroul ei și să-i dea bancnotele marcate cu un praf special.

Potrivit stenogramei conversației între Z. și reclamantă în timpul operațiunii sub acoperire, Z. i-a mulțumit reclamantei pentru ajutor și i-a propus o sumă de bani, dar reclamanta a refuzat să o primească. El a insistat și a întrebat reclamanta: „Câți?”, la care ea a răspuns: „Nimic”. Z. a continuat să insiste și i-a spus: „Nu vreau să vă faceți griji. Ce sumă?”. Reclamanta nu a răspuns. Z. a insistat: „O sută, două sute?”, însă reclamanta iarăși a refuzat. Apoi Z. a spus: „Cel puțin 50, vă rog”. Reclamanta a cedat, spunând: „Cum doriți”. Z. a spus: „Dacă e cum doresc eu, atunci încă cel puțin 50”. Reclamanta a spus: „Un tablou ar fi frumos”. Z. a întrebat: „Ce tablou?”. Restul conversației nu este clar, deoarece doar cuvintele lui Z. au fost înregistrate în stenogramă, iar în ceea ce privește reclamanta lipsea textul. Cu toate acestea, din declarațiile lui Z. reiese că, în cele din urmă, reclamanta a acceptat banii oferii de el pentru a cumpăra un tablou.

Imediat după aceasta, lucrătorii poliției au intrat și au reținut-o pe reclamantă. Ei au găsit în buzunarul paltonului ei, care era agățat în cuier în biroul de alături, 200 lei marcați cu praf special.

La acuzația de luare de mită, împotriva reclamantei au fost adăugate alte patru capete de acuzare de luare de mită care ar fi avut loc în perioada 1999 și 2003. Toate capetele de acuzare se bazau în mod exclusiv pe declarațiile pretinselor victime care au fost făcute după organizarea operațiunii sub acoperire din 17 februarie 2004. După mai multe runde de examinare a cauzei în urma rejudecării, reclamanta a fost condamnată penal pentru luare de mită, instanțele de judecată au considerat că probele de care dispunea confirmau vinovăția reclamantei chiar și în cazul în care s-ar admite că a fost provocată de Z.

În fața forului contenciosului european, reclamanta a invocat că ea a fost provocată să săvârșească infracțiunea de luare de mită și că instanțele judecătorești naționale nu și-au motivat suficient hotărârile pronunțate. La rândul său, Guvernul a susținut că reclamanta nu a fost victima unei înscenări și că ea a omis să demonstreze argumentele sale despre provocare atât în fața instanțelor judecătorești naționale, cât și în fața Curții.

Ca și în speța precedentă, magistrații europeni au reiterat cu titlu de principii generale concluziile degajate anterior de Curte în jurisprudența sa, în particular notând că admisibilitatea și evaluarea probelor constituie un aspect care este reglementat de legislația națională și că, în principiu, instanțelor judecătorești naționale le

revine obligația de a le aprecia. **Totuși, admiterea unor probe poate să conducă la inechitatea unui proces. Astfel fiind cazul, de exemplu, obținerii probelor în rezultatul aplicării relexor tratamentelor în scopul depunerii unei mărturii sau obținerii probelor ca urmare a unei provocări sau înscenări din partea poliției.**

Revenind la circumstanțele cauzei examinate, Curtea a notat că reclamanta a fost condamnată în temeiul probei obținute în cadrul activității operative de investigații din 17 februarie 2004, atunci când Z., fiind echipat de către poliție cu dispozitive speciale de înregistrare a convorbirii, i-a dat bani. Din materialele dosarului nu reieșea că până la 17 februarie 2004 autoritățile au dispus de informație sau vreo probă obiectivă precum că reclamanta a fost implicată anterior în acțiuni de luare de mită. Este adevărat că la acuzația împotriva reclamantei au fost adăugate alte capete de acuzare de luare de mită, însă nu există indicii, și nici Guvernul nu a invocat, că informația sau probele referitoare la celelalte incidente au fost obținute de către lucrătorii de poliție până la începerea urmăririi penale împotriva reclamantei.

Stenograma convorbirii, în opinia Curții, demonstrează clar că reclamanta a fost supusă unei acțiuni de convingere și provocări flagrante de a se implica în activitatea infracțională de care a fost condamnată, în lipsa vreunui indiciu că infracțiunea ar fi fost comisă fără această provocare. În acest context, Curtea a subliniat că pe parcursul procesului penal reclamanta a pretins că ea a fost victima unei provocări din partea poliției. Nu doar reclamanta a invocat în mod expres în cererile sale argumentul că a fost provocată, dar, de asemenea, este cert că unele instanțe de judecată au examinat argumentul ei.

Prin urmare, și în acest caz, Curtea a considerat că procesul penal împotriva reclamantei nu a fost echitabil și că a avut loc încălcarea art. 6 § 1 din CEDO.

O ultimă cauză din seria celor referitoare la Republica Moldova este *Morari c. Republicii Moldova* (2016) [2], care relevă următoarele circumstanțe. În ianuarie 2008 poliția din Bălți a organizat o operațiune sub acoperire cu scopul de a captura un grup criminal specializat în fabricarea și punerea în circulație a documentelor false. În acest scop, a fost plasat un anunț într-un ziar local specializat în publicitate cu următorul conținut: „Solicite ajutor pentru obținerea pașaportului (român-bulgar)”. În urma anunțului respectiv, reclamantul a contactat agenții deghizați, singur căutând ajutor pentru a obține cetățenia română și înțelegându-se cu agentul deghizat E. să rămână la legătură, dacă vor identifica persoane care le pot ajuta. Mai târziu, un prieten de-al reclamantului (D.) i-a recomandat acestuia o persoană numită Z. care l-ar putea ajuta să obțină pașaportul într-o perioadă scurtă de timp. Atât D. cât și Z. au confirmat în cadrul procesului judiciar că D. a fost cel care i l-a recomandat pe Z. reclamantului. Reclamantul s-a întâlnit cu Z. și a aflat că costul serviciilor propuse este de 1.500 euro, sumă de bani de care el nu dispunea la acel moment.

Din materialele cauzei reiese că la aproximativ trei săptămâni după prima întâlnire cu E., acesta din urmă l-a telefonat pe reclamant ca să afle dacă a găsit careva so-

luții pentru obținerea pașaportului românesc. Acest fapt a fost subsemnat de către reclamant în procesul-verbal și nu a fost contestat de acuzare. Reclamantul l-a informat pe E. că a găsit o persoană, Z., care i-ar putea ajuta în schimbul a 1.500 euro și i-a propus să-i facă cunoștință cu acesta. Totuși, E. a refuzat să intre în contact direct cu Z. și l-a informat pe reclamant că nu are banii necesari. De asemenea, i-a spus reclamantului că are o cunoștință T. care la fel este interesată să obțină pașaport românesc și i-a propus reclamantului o înțelegere. Mai exact, i-a propus să acționeze ca intermediar între Z. și T. contra unei sume de bani. Reclamantul a acceptat propunerea lui E.

La 3 aprilie 2008 reclamantul s-a întâlnit cu T., obținând de la acesta documentele necesare și avansul de 750 euro pentru care a scris și a semnat pentru T. o recipisă. Apoi a transmis banii și documentele lui Z. Buletinul de identitate a fost fabricat mai târziu în Marea Britanie și a fost primit de către Z. și reclamant pe la mijlocul lunii aprilie. La 16 aprilie reclamantul s-a întâlnit cu T. și i-a transmis buletinul de identitate în schimbul restului sumei de bani. Ulterior acesta a fost arestat de poliție.

La 17 aprilie 2008 a fost inițiată urmărirea penală împotriva reclamantului, acesta fiind acuzat de fabricarea și punerea în circulație a documentelor oficiale false.

Pe durata procedurilor de urmărire penală interne reclamantul a susținut că a fost victima unei provocări din partea lui E. și T. și a solicitat ca aceștia să fie audiați în judecată. Instanța de fond a refuzat să-i audieze pe E. și T. și s-a referit la faptul că legea care reglementează operațiunile sub acoperire prevede posibilitatea audierii ofițerilor sub acoperire doar cu consimțământul acestora. La 17 decembrie 2008 Judecătoria Bălți a recunoscut reclamantul vinovat de complicitate în fabricarea și vinderea buletinului de identitate fals lui T. și i-a aplicat o amendă penală. În hotărâre nu s-a menționat nimic despre afirmațiile reclamantului cu privire la provocare. Hotărârea a fost menținută în ordine de apel și de recurs.

La Strasbourg, reclamantul s-a plâns că a fost provocat să comită infracțiunea de care a fost învinuit și că instanțele naționale au refuzat să audieze cele două persoane care l-au provocat.

Formulând soluția speței, după citarea principiilor generale relevante, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat faptul că în cauzele în care se invocă provocarea sarcina probei este inversă. Anume **acuzarea are sarcina de a demonstra faptul că nu a existat o provocare, și că alegațiile reclamantului sunt nefondate.**

Curtea a notat că reclamantul a fost găsit vinovat în baza probelor obținute în urma unei operațiuni sub acoperire. După cum s-a stabilit pe parcursul procedurilor interne și contrar afirmațiilor Guvernului, reclamantul a răspuns inițial unei oferte din ziar plasată de poliție, care se referea la posibilitatea de obținere a pașaportului românesc. Din materialele dosarului nu reiese că reclamantul l-ar fi contactat pe E. repetat după prima lor întâlnire. Din contra, agentul sub acoperire E. a fost cel care l-a contactat pe reclamant câteva săptămâni mai târziu și s-a interesat de progresele acestuia în obținerea pașaportului românesc. Când reclamantul l-a informat pe E.

despre implicarea lui Z. și i-a propus acestuia să-l contacteze direct pe Z., E. a insistat ca reclamantul să acționeze ca un intermediar și i-a promis avantaje financiare în caz de acceptare.

Potrivit Curții, din materialele cauzei, ea nu a fost convinsă că reclamantul ar fi comis infracțiunea fără o asemenea intervenție. Mai mult, din materialele cauzei și din observațiile Guvernului nu reiese că înainte de începerea operațiunii sub acoperire autoritățile ar fi avut informații sau probe pertinente că reclamantul a mai fost implicat în fabricarea și/sau comercializarea documentelor false. Aceasta, în opinia Curții, demonstrează clar că reclamantul a fost supus unei provocări de a săvârși infracțiunea de care a fost acuzat.

În opinia Curții, cele relatate mai sus ar fi suficiente să constate încălcarea art. 6 al Convenției. Totuși, Curtea a insistat să examineze modul în care instanțele naționale au abordat apărarea reclamantului cu privire la provocare, constatând că instanța de fond nu a luat în considerare pledoaria reclamantului cu privire la acuzațiile imputate, iar Curtea de Apel s-a rezumat doar a constata că reclamantul a fost cel care a telefonat primul la anunțul din ziar. Mai mult decât atât, toate instanțele naționale au refuzat audierea agenților sub acoperire, bazându-se pe aceea că, conform legii, ei ar putea fi audiați doar dacă ar consimți să le fie dezvăluită identitatea.

În continuare, Curtea a notat că, în conformitate cu art. 16 alin. (3) din Legea cu privire la activitatea operativă de investigații (în vigoare la acel moment), identitatea agenților sub acoperire nu poate fi dezvăluită fără acordul lor. Întrucât numele cu care agenții s-au prezentat reclamantilor erau false, instanțele au avut posibilitatea să continue procesul folosind aceste nume, fără a dezvălui astfel numele lor reale. Din punctul de vedere al Curții, în circumstanțele cauzei era indispensabil ca E. și T. să fie audiați pentru a se determina clar chestiunea „provocării organizate” invocată de reclamant. Totuși, instanțele naționale au omis acest lucru. Cu privire la acest ultim aspect, Curtea a reamintit că, de regulă, se cere ca agenții sub acoperire sau alți martori care ar putea depune mărturie să fie audiați în instanță și să fie examinați pe deplin de partea apărării.

Ținând cont de cele expuse mai sus, Curtea a conchis că reclamantul a fost învinuit în baza probelor obținute pe calea provocării organizate de poliție și că instanțele care au examinat cauza nu au cercetat detaliat susținerile lui precum că ar fi săvârșit infracțiunea ca urmare a unei „provocări organizate”. Prin urmare, procesul penal împotriva reclamantului nu a fost unul echitabil, astfel încălcându-se art. 6 § 1 al Convenției.

Concluzionând asupra tematicii cercetate, reieșind din practica stabilită a Curții Europene a Drepturilor Omului, subliniem că, în general, la aprecierea faptului dacă în speță a existat sau nu provocare organizată din partea agenților statului, urmează să se ia în calcul următoarele elemente:

– faptul că agentul provocator poate fi reprezentant al forțelor de ordine sau persoană privată care acționează conform instrucțiunilor lor;

– faptul dacă asupra subiectului a fost exercitată o influență de natură să-l determine la săvârșirea unei infracțiuni pe care, în mod normal, nu ar fi comis-o;

– sarcina probațiunii este pusă pe seama autorităților, fiind inversată;

– probele obținute în rezultatul provocării organizate trebuie excluse din suportul probatoriu al cauzei penale.

Evaluarea acestora va permite să se stabilească la caz dacă standardele relevante ale unui proces echitabil sunt întocmai respectate.

În același context, menționăm că, deși tematica supusă cercetării este una relativ nouă în jurisprudența forului contenciosului european, în ultimul deceniu aceasta ia amploare, iar cu referire la Republica Moldova, faptul că din 2014 încoace există deja trei hotărâri ale Curții de la Strasbourg și toate de constatare a încălcării Convenției, în opinia noastră, nu este unul pozitiv, întrucât denotă o anumită tendință dezaprobatore în activitatea forțelor de investigație.

Condamnarea de către jurisdicția internațională a provocării organizate este firească și reiese din însăși esența democrației și a statului de drept, bazată mai degrabă pe sarcina de bază de a preveni și a descoperi infracționalitatea, decât pe implicarea activă la incitarea justițiabililor în comiterea unor fapte penale pe care aceștia în mod normal nu le-ar fi comis.

Referințe bibliografice:

1. Speța *Edwards și Lewis c. Regatului Unit*, hotărârea Marei Camere a Curții Europene a Drepturilor Omului din 27.10.2004. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67226> (vizitat 20.08.2018).
2. Speța *Morari c. Republicii Moldova*, hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 08.03.2016. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161369> (vizitat 20.08.2018).
3. Speța *Parenic c. Republicii Moldova*, hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 1.07.2014. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145218> (Vizitat 20.08.2018).
4. Speța *Ramanauskas c. Lituaniei*, hotărârea Marii camere a Curții Europene a Drepturilor Omului din 05.02.2008. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-84935> (vizitat 20.08.2018).
5. Speța *Sandu c. Republicii Moldova*, hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 11.02.2014. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-140773> (vizitat 20.08.2018).
6. Speța *Teixeira de Castro c. Portugaliei*, hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 9.06.1998. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58193> (vizitat 20.08.2018).
7. Speța *Vanyan c. Rusiei*, hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 15.12.2005. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71673> (vizitat 20.08.2018).
8. Guide the European Convention on Human Rights Right to a fair trial (criminal limb), updated on 31 August 2018, Directorate of the Jurisconsult, Council of Europe, European Court of Human Rights. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf (vizitat 20.08.2018).

